

УДК 378.147:364-051

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

І. В. Трубник

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх фахівців із соціального забезпечення до роботи з людьми похилого віку. Висвітлено соціальні, психологічні та фізіологічні характеристики цієї категорії людей. Охарактеризовано вимоги до фахівця, який працює з літніми людьми. Автор розглядає можливості застосування позааудиторної роботи, волонтерської діяльності та навчальної практики на базі громадських організацій з метою підготовки до роботи з людьми похилого віку.

Ключові слова: деонтологія, особливості людей похилого віку, позааудиторна робота, волонтерська діяльність, тренінг.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Фахівці із соціального забезпечення працюють переважно у системі соціального страхування (управління пенсійного фонду, фонд соціального страхування) та в системі адресної соціальної допомоги. Ці фахівці надають допомогу людям похилого віку та людям, які опинилися у складній життєвій ситуації. Робота з цими категоріями клієнтів потребує від фахівців прояву певних особистісних якостей, формування яких, на нашу думку, слід починати під час навчання у вищому навчальному закладі, як під час вивчення фахових дисциплін, так і в позааудиторній роботі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку перебувають у центрі уваги багатьох дослідників. Так, І. Зайнишев висвітлює складові елементи соціальної політики відносно людей похилого віку, описує діяльність і призначення закладів соціального обслуговування людей похилого віку. І. Зверева визначила рівні соціальної роботи з людьми похилого віку та принципи цієї роботи. А. Капська розглядає напрями та завдання соціальної роботи з людьми похилого віку, аналізує соціальний захист

людей цієї категорії. Е. Холостова описує проблеми, з якими стикаються літні люди. Але з появою нової спеціальності «Соціальне забезпечення» актуалізуються питання, пов'язані з професійною підготовкою таких фахівців, у тому числі і до роботи з людьми похилого віку в установах соціального страхування.

Засоби і методи підготовки фахівців із соціального забезпечення до роботи з людьми похилого віку потребують подальшого вивчення.

Мета статті – вивчення можливостей застосування позааудиторної роботи, волонтерської діяльності та навчальної практики на базі громадських організацій з метою підготовки майбутніх фахівців із соціального забезпечення до роботи з людьми похилого віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз сучасних досліджень доводить, що найбільш значущими для фахівця соціальної сфери є такі якості:

- особистісні особливості: доброта, дбайливість, чесність, чуйність, привітність, терпимість, людяність, товариськість, співчуття, безкорисливість, урівноваженість;
- навички спілкування: увага до інших, уміння вислухати, ввічливість, ввічливе ставлення до людей;
- ставлення до роботи: сумлінність, старанність, відповідальність, вимогливість до себе.

Неприйнятними у роботі фахівців соціальної сфери з людьми похилого віку вважаються такі якості:

- особистісні особливості: нервозність, корисливість, черствість, зарозумілість, нечесність, жорстокість;
- навички спілкування: грубість, неповага до людей, злість, невічливість, зухвалість;
- ставлення до роботи: байдужість до підопічних, постійний поспіх, безвідповідальність, лінощі, несумлінність, небажання допомогти, легковажність, незібраність, вимагання [1].

У цілому клієнти хотіли б бачити фахівців соціальної сфери більш великодушних, такими що їх розуміють та здатні співчувати.

Найголовнішим повинно стати вміння встановлювати контакти зі старими людьми, володіти мистецтвом спілкування з ними, так як в іншому випадку виникають різні непорозуміння і навіть відкрита ворожість. Уміння слухати вважається однією з головних якостей фахівця соціальної сфери.

Оволодіння практичними навичками спілкування зі старими людьми – непросте завдання: крім уміння вислухати стару людину, зрозуміти її потреби необхідно в той же час зібрати і об'єктивну інформацію про неї, проаналізувати і оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться, визначити, в чому полягають її об'єктивні складнощі, а що є результатом суб'єктивних переживань [3].

Найвищим показником професіоналізму фахівця соціальної сфери є довіра до нього старої людини, прийняття порад. Усі зусилля повинні бути спрямовані на активізацію старої людини, спонукання її до самостійного розв'язання особистих проблем.

У роботі з соціального забезпечення не можна обійтися без деонтології. Л. Топчій [4] і А. Козлов [2] визначають деонтологію як сукупність етичних норм професійної поведінки працівників соціальних служб. У деонтологію вони включають основні принципи, моральні заповіді, що дозволяють забезпечити ефективне соціальне обслуговування населення, спрямовані на оптимізацію системи взаємовідносин між різними категоріями персоналу соціальних служб і клієнтами, вилучати несприятливі фактори в соціальній роботі, що попереджають негативні наслідки соціального обслуговування, також такі професійно важливі якості, як професійний обов'язок, безкорисливість, професійна витримка, довіра між фахівцями та клієнтами.

Особливо гостро деонтологічні проблеми постають при спілкуванні з тяжкохворими людьми похилого віку, такими, що втратили здатність до самообслуговування. Загальновідомо, що найбільш успішно вибудовують стосунки з людьми пізньої зрілості терплячі й урівноважені люди. Зрозуміло, моральна підтримка є найціннішою, тому фахівець з соціального забезпечення, який не обмежує свою діяльність формальними послугами, є доброзичливим та уважним співрозмовником, помічником і радником, стає для людини похилого віку ідеальним утішником.

Занадто суворі, владні фахівці соціальної сфери, що працюють головним чином через гроші або заради кар'єри, не справляються з таким видом діяльності. У свою чергу люди похилого віку зі своїм життєвим досвідом дуже легко вловлюють фальш і нещирість у ставленні до них. Ніколи не завоює довіру з боку людей похилого віку і поспішна людина, яка не вміє вислухати, заклопотана лише своїми власними проблемами.

У спілкуванні з літніми людьми має велике значення і такий фактор, як зовнішній вигляд фахівця соціальної сфери. Занадто модний одяг, яскрава косметика і велика кількість прикрас не сприяють налагодженню контактів.

Незібраність, неакуратність, нетерплячість також насторожують людину похилого віку по відношенню до фахівця соціальної сфери і не сприяють установам довірливих контактів, які необхідні обом сторонам.

Фахівець соціальної сфери у спілкуванні з хворими людьми похилого віку всією своєю поведінкою і діями повинен підтримувати і пробуджувати в них бажання якомога довше зберігати максимальну рухливість і виконувати хоча б найелементарніші дії. У будь-якому випадку необхідно з повагою ставитися до гідності та почуття незалежності людей пізньої зрілості.

Для того, щоб формувати у майбутніх фахівців із соціального забезпечення вищевказані уміння та особистісні якості, пропонуємо залучати у позааудиторний час студентів цього напрямку підготовки до участі у семінарах (семінарах-практикумах, семінарах-тренінгах) відповідної тематики. Такі заходи можна приурочувати державним та професійним святкам (наприклад: Міжнародний день людей похилого віку – 1 жовтня; День фахівця соціальної сфери – перша неділя листопада; Міжнародний день інвалідів – 3 грудня).

До програми таких семінарів доречно включати:

- теоретичні повідомлення (повіді-презентації), в яких розглядаються психологічні особливості людей похилого віку, їхні потреби та проблеми;

- майстер-класи («Арт-терапія у роботі з людьми похилого віку: бібліотерапія, музикотерапія, ігрова терапія, глинотерапія, садотерапія, терапія живописом, художньою творчістю та ін.»);

- тренінги, спрямовані на оптимізацію спілкування з людьми похилого віку («Я – волонтер», «Ненасильницьке спілкування», «Абетка спілкування з людьми похилого віку» [5]), психологічне розвантаження самих фахівців (психологічні настанови, елементи аутотренінгу та арт-терапії) та формування навичок конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій («Я і конфлікт», «Попередження конфліктних ситуацій», «Ми обираємо конструктивний конфлікт» та ін.);

- інсценування ситуацій з практики спілкування з людьми похилого віку з подальшим обговоренням;

- соціальний театр;
 - обговорення проблемних питань соціальної роботи з людьми похилого віку (діалог «питання-відповідь», дискусія, «круглий стіл», «проблемний стіл» та інші форми роботи).

Для формування практичних навичок спілкування з людьми похилого віку можливо залучати майбутніх фахівців із соціального забезпечення до волонтерської діяльності – відвідування людей пізньої зрілості, спілкування з ними, здійснення для них елементарних послуг (придбання продуктів, господарських товарів); участь у організації заходів для членів клубу літніх людей (організація зустрічей з цікавими людьми, тематичних святкових вечорів; підготовка концертів художньої самодіяльності, театральних самодіяльних вистав та ін.).

Корисним також виявилось проходження студентами навчальної практики на базі громадських організацій, які опікуються людьми похилого віку та інвалідами.

Висновки. Аналіз результатів підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з людьми похилого віку в умовах вищого навчального закладу доводить, що залучення студентів до участі у тематичних семінарах-тренінгах та волонтерській діяльності сприяє формуванню необхідних особистісних якостей, практичних навичок та умінь. Результати анкетування підтвердили наявність стійкого інтересу з боку студентів саме до таких форм позааудиторної роботи.

Література

1. Басов Н. Ф. Социальная работа с людьми пожилого возраста / Н. Ф. Басов. – Ростов н/Д: Феникс, 2009. – 346 с.
2. Козлов А. А. Социальная геронтология : Уч.-метод. пособие / А. А. Козлов. – М., 2005. – 332 с.
3. Нагорнова А. Ю. Теория и технология социальной работы с пожилыми людьми: Учебно-методическое пособие / А. Ю. Нагорнова. – Ульяновск: УлГПУ, 2012. – 149 с.
4. Топчий Л. В. Социальное обслуживание пожилых людей: новые шаги к инновационным технологиям и созданию благоприятной обстановки / Л. В. Топчий // Работник социальной службы. – 2002. – № 1. – С. 49-56.
5. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми: учебно-методическое пособие / Е. И. Холостова. – М., 2009. – 120 с.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ К РАБОТЕ С ПОЖИЛЫМИ ЛЮДЬМИ

И. В. Трубник

В статье рассматривается проблема подготовки будущих специалистов социальной сферы к работе с пожилыми людьми. Освещены социальные, психологические и физиологические характеристики этой категории людей. Охарактеризованы требования к специалисту, который работает с пожилыми людьми. Автор рассматривает возможности внеаудиторной работы, волонтерской деятельности и учебной практики на базе общественных организаций с целью подготовки студентов к работе с пожилыми людьми.

Ключевые слова: деонтология, особенности людей пожилого возраста, внеаудиторная работа, волонтерская деятельность, тренинг.

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL WELFARE TO WORK WITH THE ELDERLY

I. V. Trubnyk

In the article the problem of preparation of future social workers to work with elderly people is raised. Social, psychological and physiological characteristics of this category of people are figure out. Requirements to a specialist who works with the elderly are described. The author considers the possibility of extracurricular work, volunteer activities and educational training at civic organizations aiming to prepare students for work with elderly people.

Key words: Deontology, needs of the elderly, extracurricular activities, volunteer activities, training.

Трубник Інна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: trubnik.i@yandex.ua

Trubnyk Inna Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work of «Donbass State Pedagogical University» (Slaviansk, Ukraine). E-mail: trubnik.i@yandex.ua